

Corsaren

Vi, besætningen på Corsaren, lærte E. C. Lø-sers bogtrykkeri at kende, da vi med vores satiriske ugeavis i 1975 flyttede fra Vester Vold-gade til Sankt Peders Stræde 28.

En dag stod jeg og bladrede i den gamle Corsar, altså det blad, som Meir Goldschmidt grundlagde og udgav fra 1840 til 46. De fleste kender bladet på grund af dets fejde med Søren Kierkegaard. Men også den gang bragte det, hvad man kaldte politisk satire, hvad mange har været tilbøjelige til at glemme, efterhånden som det litterære støv er faldet hen over de guldne blade.

Under bladringen kom jeg til at kikke på trykkestederne som for den gamle Corsars vedkommende har særlig interesse, da bladet hyppigt blev beslaglagt af statens censor, politimester Reiersen. Myndighederne prøvede også andre metoder for at stoppe det respektløse blads majestætsfornærmelser. Bandt andet prøvede man med et vist held at intimidere trykkerierne. Givet er det, at Goldschmidt måtte skifte trykkeri flere gange. Mens jeg studerede de forskellige trykkesteder, faldt mine øjne på et skilt nede i gården til den ejendom, vi netop var flyttet ind i, og minsandten om der ikke stod E. C. Løser eller præcis det samme navn, som havde stået blandt trykkestederne i de gamle blade.

Det var naturligvis en nabo, som jeg fik hist særlig hurtigt på. Trykkeriet ejes i dag af Svend Wachenschantz. Det viste sig, at der endnu var synlige minder fra Corsar-tiden, bl.a. de pære-træs- og buxbomtræblokke, hvormed træsnittene

til dette nummers planche er trykt. Man kan blive helt grøn af ærgrelse over at tænke på, at der har ligget mange af dem på Løser's trykkeri. En del af dem er imidlertid gået al støvets gang, ikke mindst under anden verdenskrig, hvor meget ganske enkelt er gået til i kakkelovnen i de kolde og fattige krigsvintre.

Trykkeriet kan spores helt tilbage til 1780-erne, da bogtrykker Morthorst oprettede det. Fra hans tid findes endnu nogle trævinkelhager, som Svend Wachenschantz har lovet at efterlade til Teknisk Museum. Han ærgrer sig over, at han ikke længere har den „hurtigpresse“, som i sin tid rent faktisk trykte den gamle Corsar. Men den blev hentet engang i 30'erne af en klunser; det var både synd og skam, for det var måske den ældste danske trykmaskine, der dér blev hugget op.

Efter bogtrykker Morthorst død blev trykkeriet overtaget af E. C. Løser i 1840, samme år Goldschmidt grundlagde Corsaren. Løser var en statelig mand. Det kan man se på det fotografi, der stadig hænger af ham på væggen i trykkeriet. Der hænger også hans kasket fra hans tid som kaptajn i Borgervæbningen. Da Løser døde, fortsattes forretningen af hans enke og to døtre helt frem til 1914. Så blev firmaet overtaget af en kvindelig typograf Ellen Christensen, og det var hos hende, Svend Wachenschantz var svend fra 1936. I 1944 overtog han selv trykkeriet.

Når man prøver at genoplive en tradition som Corsaren (den nuværende Corsar er nemlig i hvert fald den 4. Corsar – nr. 2 og nr. 3 udkom henholdsvis 1896 (i Kristiania i Norge) og 1911 (i København)) spekulerer man ofte på, hvordan det kunne lade sig gøre den gang. Eksempelvis var alt i den gamle Corsar håndsat. En sætter skulle kunne håndsatte 1000 enheder i timen, og en dygtig sætter kunne klare 12–1400 (fotosats yder i dag 10–15.000 i timen!). Med et anslået tal pr. nummer på 30.000 enheder giver det 30 timers arbejde, hvortil kommer overskrifter og at det hele bag efter skulle aflægges, hvilket tog en fjerdedel så lang tid. Til gengæld spildte man ikke tid på sådan noget pjat som layout. Det var op og

ned langs spalterne, et princip vi til en vis grad har fulgt i den nye Corsar også. Men det var håndarbejde. Det gjaldt også „hurtigpressen“, der kunne køres rundt med et håndsving! Men nogen egentlig sammenligning mellem bladøkonomi den gang og nu er vanskelig at gøre. Jeg kender i hvert fald ikke „kursen“ på rigsmark og skillinger; men de sidstnævnte har vi ikke for mange af, mens Goldschmidt efter sigende skal have haft en ikke ringe indtægt af sin Corsar.

Planchen mellem side 231 og 234 er trykt med de originale stokke fra den gamle „Corsaren“. I øvrigt er et genoptryk af „Corsaren“ på vej fra Det danske Sprog- og Litteraturselskab i samarbejde med C. A. Reitzels Boghandel.

Nils Ufer

Philippe Schuwer

Philippe Schuwer, som i dag er forlagsdirektør ved Hachette, har været redaktionssekretær ved forskellige tidsskrifter, grafiker samt teknisk og kunstnerisk direktør ved flere forlag. Forfatter af talrige artikler om grafisk kunst og bøgernes æstetik og underviser i forlagsvirksomhed ved Universitetet i Paris.

Philippe Schuwer har tidligere bidraget til Bogvennen, nr. 5, oktober 1975, med artiklen „Nøgle til typografien“.

Bogvennens plancher

Vi skylder læserne at oplyse, at der endnu er små restoplæg af plancherne som bragtes i nr. 1-7. Det drejer sig om følgende plancher, der alle foreligger som særtryk i ensidigt tryk:

Thomas Bewicks træsnit

Tyske bogtrykker- og forlagsmærker

Bodoni-Tryk

Japanske mon

Danske vignetter og røskner fra det

18. og 19. århundrede

Papirfremstilling gengivet fra „Description des arts et métiers“, 1761.

Planchen i dette nummer er trykt med blokke fra Goldschmidts satiriske tidsskrift „Corsaren“. Som de øvrige plancher kan den fås ved at sende kr. 4,00 til Forening for Boghaandværk, Nørre Farimagsgade 74, 1364 København K.